

KS. MARCIN WOLCZKO*

Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie

e-mail: marcin.wolczko@upjp2.edu.pl

ORCID 0000-0003-0485-3003

KAROL ZAWIŚLAK**

Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie

e-mail: karol.zawislak@upjp2.edu.pl

ORCID 0000-0002-2422-555X

INTERCYZA PRZEDŚLUBNA A WYKLUCZENIE NIEROZERWALNOŚCI MAŁŻEŃSTWA

Treść: Wstęp. – 1. Ogólne informacje dotyczące ustrojów majątkowych. – 1.1 Uwagi wprowadzające – ustroj wspólności ustawowej jako podstawowa forma ustroju majątkowego małżeńskiego. – 1.2. Charakterystyka ustroju wspólności majątkowej. – 1.3. Umowne ustroje majątkowe – charakter prawny i skutki prawne umowy majątkowej małżeńskiej (intercyzy). – 2. Praktyczne aspekty wprowadzenia ustroju rozdzielności majątkowej. – 3. Intercyza a prawa i obowiązki małżonków. – 4. Rozdzielność majątkowa a ważność małżeństwa kanonicznego. – 4.1. Wykluczenie nierozzerwalności małżeństwa. – 4.2. Czy intercyza wyklucza nierozzerwalność małżeństwa? – 4.3. Umowa o rozdzielności majątkowej jako dowód w procesie o nieważność małżeństwa. – 5. Podejście Kościoła do intercyzy w przygotowaniu do małżeństwa. – Zakończenie.

Wstęp

W kontekście rozważań nad trwałością związków małżeńskich często podnosi się, że aktualnie to więzy o charakterze majątkowym stanowić mogą jedyne spoiwo związku, uniemożliwiające lub utrudniające

* Ks. **Marcin Wolczko**, dr, Katedra Prawa Osobowego i Ustroju Kościoła, Wydział Prawa Kanonicznego, Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie.

** **Karol Zawislak**, dr, Katedra Kanonicznego Prawa Procesowego, Wydział Prawa Kanonicznego, Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie.

jego ustanie. Umowną zmianę majątkowych relacji pomiędzy małżonkami postrzega się w związku z tym jako działanie mające na celu osłabienie i tego węzła, służące wyłącznie łatwiejszemu doprowadzeniu do zakończenia związku małżeńskiego. Świadome i zamierzone działanie mające na celu ułatwienie zakończenia związku małżeńskiego, którego jednym z istotnych przymiotów jest nierozzerwalność¹, podjęte w trakcie przygotowania do zawarcia małżeństwa, może świadczyć o chęci wykluczenia tej nierozzerwalności w zamierzonym przez siebie związku. W niniejszym artykule zostaną przeanalizowane skutki prawne tzw. intercyzy zarówno w polskim systemie prawnym, jak i w prawie kanonicznym.

Przedmiotem niniejszego opracowania w części odnoszącej się do zagadnień prawa polskiego jest przede wszystkim przedstawienie cywilnoprawnych aspektów instytucji umowy ustanawiającej rozdzielność majątkową małżonków oraz praktycznych aspektów wprowadzenia ustroju rozdzielności majątkowej, w tym zwłaszcza próba wykazania, że ze względu na praktyczną doniosłość tej instytucji niekoniecznie stanowić ona musi preludium, czynność przygotowującą i ułatwiającą przeprowadzenie procesu rozstania się małżonków – ich rozvodu. Ze względu na tak określone zagadnienie problemowe, dla opracowania znaczenie mieć będzie i przedmiotem dalszej analizy uczyniona zostanie wyłącznie umowa, mocą której następuje ustanowienie rozdzielności majątkowej małżonków, a która zawierana jest przed zawarciem związku małżeńskiego (intercyza). Nie będzie przy tym dokonywane rozróżnienie i omówienie poszczególnych typów rozdzielności², co dla istoty analizowanego zagadnienia pozostaje

¹ KPK, kan. 1056: „Istotnymi przymiotami małżeństwa są jedność i nierozzerwalność, które w małżeństwie chrześcijańskim nabierają szczególnej mocy z racji sakramentu”.

² Ustawodawca dokonał wyraźnego podziału ustrojów majątkowych na dwa rodzaje: a) ustroje wspólności oraz b) ustroje rozdzielności majątkowej, przy czym te ostatnie podlegają dalszemu podziałowi na dwa typy: ustrój umownej rozdzielności majątkowej (art. 51–51[1] Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego – dalej: KRiO), oraz umowna rozdzielność majątkowa z wyrównaniem dorobków (art. 51[2]–51[5]

kwestią zasadniczo irrelevantną, a w związku z tym zagadnienie potraktowane zostanie w sposób ogólny.

1. Ogólne informacje dotyczące ustrojów majątkowych

1.1. Uwagi wprowadzające – ustrój wspólności ustawowej jako podstawowa forma ustroju majątkowego małżeńskiego

Zgodnie z treścią obowiązującej regulacji – ustawy z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy – w systemie prawa polskiego występują trzy majątkowe ustroje małżeńskie³:

- a. ustawowy ustrój majątkowy małżonków⁴, mający swe źródło w ustawie,
- b. umowne ustroje majątkowe⁵, mające swe źródło w umowie majątkowej małżonków (tzw. intercyza),
- c. przymusowy ustrój majątkowy⁶, mający swe źródło w orzeczeniu sądu.

Określona w treści kodeksu kolejność ustrojów nie jest przypadkowa. W literaturze i w orzecznictwie podkreśla się, że preferowanym przez ustawodawcę małżeńskim ustrojem majątkowym jest wspólność⁷. Została ona przewidziana jako ustrój ustawowy (domyślny), czyli znajdujący zastosowanie, jeżeli strony nie postanowią inaczej⁸.

KRiO), Zob. T. SOKOŁOWSKI, *Komentarz do art. 47*, w: Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz, wyd. II, red. H. Dolecki, T. Sokołowski, Warszawa 2013, s.262.

³ KRiO, Dział III Małżeńskie ustroje majątkowe, art. 31-54.

⁴ KRiO, art. 31-46.

⁵ KRiO, art. 47-51[5].

⁶ KRiO, art. 52-54.

⁷ E. SKOWROŃSKA-BOCIAN, *Komentarz do art. 47*, w: Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz, red. J. Wierciński, LEX/el 2014, <https://sip.lex.pl/#/commentary/587616385/413825> [dostęp 2025-06-04].

⁸ M. SYCHOWICZ, *Komentarz do art. 47*, w: Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz, wyd. V, red. K. Piasecki, LEX/el. 2014, <https://sip.lex.pl/#/commentary/587545125/355646> [dostęp 2025-06-04]; J. PAWLICZAK, *Komentarz do art. 47*, w: *Komentarze Prawa Prywatnego*, t. 5, Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz. Przepisy wprowadzające KRO, red. K. Osajda, Warszawa 2017 s. 507 i n.; G. JĘDREJEK, *Komentarz do art. 31*, w: Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz

W orzecznictwie Sądu Najwyższego wskazuje się przy tym, że „celem ustroju małżeńskiej wspólności jest zapewnienie rodzinie odpowiedniej bazy materialnej i dzięki temu wzmocnienie istniejących więzi rodzinnych”⁹. Podkreśla się przy tym, że ustawowy ustroj wspólności majątkowej najpełniej realizuje zasadę równych praw obojga małżonków w zakresie stosunków majątkowych¹⁰, zwłaszcza w braku równowagi ekonomicznej między małżonkami¹¹.

1.2. Charakterystyka ustroju wspólności majątkowej

Skutki prawne pozostawania przez małżonków w ustroju wspólności majątkowej małżeńskiej przejawiają się w trzech zasadniczych wymiarach:

- a. majątkowym,
- b. zarządu majątkiem,
- c. odpowiedzialności.

Podstawowymi zasadami określającymi wymiar majątkowy jest istnienie domniemania faktycznego przynależności składników majątkowych do majątku wspólnego małżonków w sytuacji, gdy składnik ten został nabyty przez jedno z małżonków¹², a nadto łączny i niepodzielny charakter wspólności, czego przejawem i potwierdzeniem są wyrażone w art. 35 i 42 KRiO wyłączenia co do możliwości żądania podziału majątku wspólnego w czasie trwania wspólności, rozporządzania lub zobowiązywania się do rozporządzenia udziałem, który w razie ustania wspólności przypadnie małżonkowi w majątku

aktualizowany, LEX/el. 2019, <https://sip.lex.pl/#/commentary/587750830/596144> [dostęp 2025-06-04].

⁹ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 7 października 2004 r., IV CSK 59/04, w: G. JĘDREJEK, *Komentarz do art. 51*, dz. cyt., <https://sip.lex.pl/#/commentary/587750854/5961680> [dostęp 2025-06-04].

¹⁰ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20 maja 1976 r., III CRN 373/75, OSNCP 1977, nr 2, poz. 31.

¹¹ J. PAWLICZAK, *Komentarz do art. 47*, dz. cyt., s. 507 i n.

¹² Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 6 lutego 2003 r., IV CKN 1721/00, Lex nr 78276, Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 17 października 2003 r., IV CK 283/02, Lex nr 602280.

wspólnym lub w poszczególnych przedmiotach należących do tego majątku, czy – w odniesieniu do wierzyciela – prawa do zaspokajania się z tak określonego udziału.

Wspólność majątkowa z mocy ustawy (art. 31 KRiO) obejmuje przy tym przedmioty majątkowe nabyte w czasie jej trwania przez oboje małżonków lub przez jedno z nich, które to przedmioty określane są jako majątek wspólny. Regulacja kodeksowa zawiera przy tym określenie przykładowych składników majątku wspólnego, wskazując, że należą do niego w szczególności pobrane wynagrodzenie za pracę i dochody z innej działalności zarobkowej każdego z małżonków oraz dochody z majątku wspólnego, jak również z majątku osobistego każdego z małżonków¹³. KRiO stanowi nadto, że przedmioty majątkowe nieobjęte wspólnością ustawową należą do majątku osobistego każdego z małżonków, przy czym w art. 33 KRiO sformułowany został katalog składników majątku osobistego, który ma charakter zamknięty, co oznacza, że do tego majątku mogą przynależeć jedynie te przedmioty, które zostały wyraźnie wymienione w tym przepisie, a wszystkie inne składniki majątkowe wchodzą w skład majątku wspólnego¹⁴. W przypadku wątpliwości co do tego, do którego z majątków należy przypisać dany składnik majątkowy, tak w literaturze¹⁵, jak i w orzecznictwie¹⁶ podnosi się w związku z tym, że wątpliwość rozstrzygnięta powinna być na korzyść majątku wspólnego.

¹³ Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 24 lipca 1997 r., III CZP 26/97, LEX nr 31295, w której SN podkreślił, że: „w kodeksie rodzinnym i opiekuńczym przyjęto zasadę, według której regułą jest przynależność dochodu uzyskiwanego w czasie trwania wspólności ustawowej do majątku dorobkowego, wyjątkiem zaś zaszeregowanie konkretnego wpływu do majątku odrębnego poszczególnych małżonków. Zasada ta powinna więc rozstrzygać wszelkie wątpliwości co do tego, czy konkretny przedmiot majątkowy należy zaliczyć do majątku wspólnego, czy też odrębnego”.

¹⁴ G. JĘDREJEK, *Komentarz do art. 33*, dz. cyt., <https://sip.lex.pl/#/commentary/587750832/596146> [dostęp 2025-06-04].

¹⁵ S. JĘDRUCH, *Majątkowa sytuacja małżonków*, Warszawa 1988, s. 14 i n.

¹⁶ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 5 lutego 2018 r., I ACa 747/17, LEX nr 2453714.

W odniesieniu do kwestii związanych z zarządem majątkiem, ustrój wspólności implikuje konieczność współdziałania małżonków w zarządzie majątkiem wspólnym, uwzględniania stanowiska współmałżonka, w tym możliwość jego sprzeciwu co do czynności zarządu tym majątkiem, a w odniesieniu do niektórych z czynności – zgody drugiego małżonka na jej dokonanie.

Istnienie wspólnego majątku, co do którego obowiązują zasady wyrażone w powołanych powyżej wymiarach, oznacza nadto, że możliwe jest uczynienie go przedmiotem zaspokojenia wierzycieli ze zobowiązań zaciągniętych przez jedno z małżonków. Wprawdzie zgodnie z obowiązującą regulacją, każde z małżonków odpowiada za zaciągnięte przez siebie zobowiązania majątkiem osobistym¹⁷, to jednak w przypadku zrealizowania się przesłanek określonych treścią art. 41 KRiO zaspokojenie wierzyciela może również nastąpić z majątku wspólnego. Przede wszystkim może to nastąpić w przypadku zaciągnięcia zobowiązania za zgodą drugiego małżonka. Przy braku tej zgody albo w przypadku, gdy zobowiązanie jednego z małżonków nie wynika z czynności prawnej, jak i w odniesieniu do zobowiązań powstałych przed powstaniem wspólności ustawowej oraz dotyczących majątku osobistego jednego z małżonków, jest to możliwe z ograniczeniem co do składników, które mogą stać się źródłem zaspokojenia się wierzyciela. W tych przypadkach może się on bowiem zaspokoić z wynagrodzenia za pracę dłużnika, z dochodów uzyskanych przez dłużnika z innej działalności zarobkowej, praw autorskich, pokrewnych, praw własności przemysłowej, innych praw twórcy, a jeżeli wierzycielność powstała w związku z prowadzeniem przedsiębiorstwa, także z przedmiotów majątkowych wchodzących w skład przedsiębiorstwa¹⁸.

Podkreślić nadto należy, że również w odniesieniu do odpowiedzialności za zobowiązania publicznoprawne, pozostawanie przez

¹⁷ M. ROMAŃSKA, O. LEŚNIAK, *Komentarz do przepisów art. 758-1088 KPC regulujących postępowanie egzekucyjne*, w: *Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne*. Komentarz. Wyd. 3, Warszawa 2016, s. 251.

¹⁸ TAMŻE.

małżonków w ustroju wspólności majątkowej ma istotne znaczenie. Ordynacja podatkowa stanowi bowiem, że w przypadku osób pozostających w związku małżeńskim odpowiedzialność za wynikające ze zobowiązań podatkowych należności, która rozciąga się na cały majątek podatnika, obejmuje majątek odrębny podatnika oraz majątek wspólny podatnika i jego małżonka¹⁹. W orzecznictwie Sądu Najwyższego i sądów administracyjnych podkreśla się, że „ustanowienie w przepisach ordynacji podatkowej odpowiedzialności majątkiem wspólnym za zobowiązania podatkowe oznacza wprowadzenie odpowiedzialności rzeczowej małżonka dłużnika za jego cudzy dług publicznoprawny, ograniczonej do majątku wspólnego”²⁰, a „odpowiedzialność małżonka (...) jest rozumiana jako dopuszczalność stosowania przewidzianych prawem środków, zmierzających do przymusowego wyegzekwowania podatków z jego majątku. Małżonek *de facto* odpowiada majątkiem wspólnym, a więc swoim majątkiem, bez ograniczeń kwotowych i wyłączania z niego określonych składników. Odpowiedzialność małżonka powstaje z mocy prawa, wraz z wystawieniem na niego tytułu wykonawczego, bez konieczności wydawania jakichkolwiek decyzji na niego przez organ podatkowy. Co więcej nie ma on na te decyzje (czy deklaracje) wpływu. Dodatkowo, odpowiedzialność jest ustalona bez względu na zmiany majątkowe pomiędzy małżonkami. Ostatecznie odpowiedzialność małżonka może istnieć przez cały okres, w którym ciąży na jego małżonku („zobowiązany”) zobowiązanie podatkowe”²¹.

1.3. Umowne ustroje majątkowe – charakter prawny i skutki prawne umowy majątkowej małżeńskiej (intercyzy)

Zgodnie z art. 47 KRiO małżonkowie mogą przez umowę zawartą w formie aktu notarialnego wspólność ustawową rozszerzyć lub

¹⁹ Art. 29 Ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. Ordynacja podatkowa (Dz. U. 1997 Nr 137 poz. 926 ze zm.).

²⁰ Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 5 marca 2015 r., V CSK 390/14, Legalis.

²¹ Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Bydgoszczy z dnia 22 stycznia 2015 r., I SA/Bd 1155/14, Legalis.

ograniczyć, albo ustanowić rozdzielną majątkową lub rozdzielną majątkową z wyrównaniem dorobków (umowa majątkowa). Umowa taka może poprzedzać zawarcie małżeństwa.

W literaturze i w orzecznictwie panuje zasadnicza zgodność co do oceny charakteru prawnego umowy majątkowej małżeńskiej, która postrzegana jest jako mająca charakter organizacyjny (ustrojowy)²². Nie jest przy tym ani umową zobowiązującą, ani umową rozporządzającą. Nie powoduje także przesunięć majątkowych między stronami²³. Określa ona, w zakresie i w ramach przewidzianych ustawą, na przyszłość zasady, według których mają kształtować się stosunki majątkowe między małżonkami²⁴. W orzecznictwie Sądu Najwyższego wskazuje się ponadto, że „istota umowy majątkowej małżeńskiej polega na uregulowaniu majątkowych stosunków małżeńskich w drodze umowy w sposób odmienny od przyjętego w ustawie majątkowego ustroju małżeńskiego”²⁵.

Skutkiem prawnym zawarcia umowy majątkowej małżeńskiej dotyczącej ustanowienia rozdzielną majątkową, która to umowa jest przedmiotem analizy w niniejszym opracowaniu, jest przede wszystkim odstępstwo od ustawowego ustroju wspólności majątkowej jako preferowanego, domyślnego ustroju majątkowego małżeńskiego²⁶, a w dalszej konsekwencji modyfikacja sytuacji prawnej w odniesieniu

²² M. SYCHOWICZ, *Komentarz do art. 47*, dz. cyt., <https://sip.lex.pl/#/commentary/587545125/355646> [dostęp 2025-06-04].

²³ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 23 lipca 2014 r., V CSK 488/13, Legalis; Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 9 września 2011 r., I CSK 616/10, OSNC-ZD 2012, Nr 4, poz. 71; Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 25 listopada 2003 r., II CK 273/02, Legalis; Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 25 czerwca 2003 r., III CKN 545/01, OSNC 2004, Nr 9, poz. 143; Postawienie Sądu Najwyższego z dnia 25 lutego 2010 r., I CSK 361/09, Legalis; Postawienie Sądu Najwyższego z dnia 22 października 2009 r., III CZP 67/09, Legalis; a także Wyrok Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 7 sierpnia 2015 r., I A Ca 185/15, Legalis; Wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 9 grudnia 2010 r., I ACa 565/10, OSAB 2011, Nr 1, s. 10–16.

²⁴ J. PAWLICZAK, *Komentarz do art. 47*, dz. cyt., s. 507 i n.

²⁵ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 25 czerwca 2003 r., III CKN 545/01, OSNC 2004, Nr 9, poz. 143.

²⁶ J. PAWLICZAK, *Komentarz do art. 47*, dz. cyt., s. 507 i n.

do wszystkich trzech powoływanych powyżej wymiarów. Wskutek podpisania przed zawarciem małżeństwa umowy ustanawiającej rozdzielność majątkową nie znajdzie zastosowania art. 31 KRiO, co oznacza, że z chwilą zawarcia małżeństwa nie powstanie pomiędzy małżonkami wspólność majątkowa ani majątek wspólny małżonków²⁷. W ustroju ukształtowanym umową statuującą rozdzielność majątkową występują tylko dwa osobne majątki każdego z małżonków, którzy zachowują zarówno majątek nabyty przed zawarciem umowy, jak i majątek nabyty później. Każde z małżonków dysponuje własnym, odrębnym majątkiem, którym może, co do zasady, tak jak dotychczas przed zawarciem umowy i w dalszej perspektywie małżeństwa, samodzielnie zarządzać.

Powyższe skutkuje również w sferze zobowiązań publicznoprawnych. Zgodnie z art. 29 § 2 Ordynacji podatkowej skutki prawne ograniczenia, zniesienia, wyłączenia lub ustania wspólności majątkowej nie odnoszą się do zobowiązań podatkowych powstałych przed dniem zawarcia umowy o ograniczeniu lub wyłączeniu ustawowej wspólności majątkowej²⁸. Przepis ten wprowadza zatem regułę, zgodnie z którą skutki prawne powyższych zdarzeń prawnych działają w zakresie odpowiedzialności podatkowej tylko na przyszłość²⁹. Okoliczność ta może mieć istotne znaczenie w przypadku ustanowienia rozdzielności majątkowej już po zawarciu małżeństwa. W przypadku ustanowienia jej przed zawarciem małżeństwa, wobec skutku w postaci

²⁷ K. PIETRZYKOWSKI, *Komentarz do art. 51*, w: Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2018, s. 456.

²⁸ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 27 sierpnia 2008 r., II CSK 130/08, Legalis; Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 21 lutego 2017 r., III SA/Wa 601/16, Legalis, w którym wskazano, że „W przypadku osób pozostających w związku małżeńskim odpowiedzialność za zobowiązania podatkowe obejmuje odrębny majątek podatnika oraz majątek wspólny podatnika i jego małżonka, przy czym skutki prawne ograniczenia, zniesienia lub ustania wspólności majątkowej nie odnoszą się do zobowiązań powstałych przed dniem zniesienia wspólności majątkowej małżeńskiej umownie lub sądownie”.

²⁹ M. BUDZIAREK, *Komentarz do art. 29*, w: Ordynacja podatkowa. Komentarz, red. H. Dzwonkowski, Wyd. 8, Warszawa 2019, s. 365.

niewystąpienia (niepowstania) majątku wspólnego, brak jest podstaw do rozszerzenia zakresu odpowiedzialności, to jest wyjścia poza zasadę wyrażoną w art. 26 Ordynacji podatkowej, mocą której podatnik odpowiada całym swoim majątkiem za wynikające ze zobowiązań podatkowych należności.

2. Praktyczne aspekty wprowadzenia ustroju rozdzielności majątkowej

Oceny skutków prawnych ustanowienia rozdzielności majątkowej jeszcze przed zawarciem związku małżeńskiego dokonywać należy w odniesieniu do wymiarów ustrojów majątkowych takich jak zarząd majątkiem i odpowiedzialność. Wskazać przy tym należy, że nie do każdej z możliwych grup podmiotów uwagi dotyczące pozytywnych, praktycznych skutków ustanowienia rozdzielności majątkowej będą się odnosić w takim samym zakresie. Odmienne kształtuje się bowiem sytuacja osoby prowadzącej działalność gospodarczą, dla której możliwość swobodnego podejmowania decyzji co do rozporządzania składnikami majątku lub zaciągania zobowiązań, czy aspekty odpowiedzialności za zobowiązania, z pewnością odgrywają znaczną i istotną rolę. Odmienne natomiast do tych aspektów podchodzić będzie osoba, która takiej działalności nie prowadzi i dla której te aspekty nie mają, lub nie muszą mieć tak zasadniczego znaczenia. Różna będzie też w obu tych przypadkach waga, rozmiar i znaczenie ryzyk związanych z występowaniem odpowiedzialności, zarówno w wymiarze cywilnoprawnym, jak i publicznoprawnym. Różne będzie także prawdopodobieństwo powstania odpowiedzialności w sferze prawnej każdego z nich. Sformułować można w związku z tym tezę, że uwagi dotyczące zasadności zawierania umów ustanawiających rozdzielność majątkową dotyczą przede wszystkim osób, które prowadzą działalność gospodarczą, jako tych podmiotów, dla których przywołane zjawiska mają istotne znaczenie³⁰.

³⁰ Dodatkowo zaznaczyć należy, że obok osób prowadzących działalność gospodarczą zasadność ograniczenia zakresu odpowiedzialności, która wynika z zawarcia umowy majątkowej małżeńskiej wprowadzającej ustrój rozdzielności, rozważać

Brak majątku wspólnego, w odniesieniu do którego istnieje konieczność współdecydowania w kwestiach zarządu czy przy decyzjach o rozporządzaniu jego składnikami, może stanowić czynnik zasadniczo ułatwiający prowadzenie działalności. Zawarcie intercyzy powoduje powstanie po stronie każdego z małżonków większej swobody i daje możliwość bardziej elastycznego działania w ramach prowadzonej działalności. Zwrócić bowiem należy uwagę na fakt, że w przypadku istnienia wspólności, wprowadzicie występuje uprawnienie dla każdego ze współmałżonków do zarządzania majątkiem wspólnym, ale doznaje ono dwojakiego rodzaju ograniczeń. W pierwszej kolejności jest to prawo sprzeciwu jednego z małżonków w odniesieniu do czynności zarządu majątkiem wspólnym zamierzonej przez drugie z małżonków³¹, po wtóre, wymóg uzyskania jego zgody na dokonanie niektórych czynności³², takich jak np. czynności prawnej prowadzącej do zbycia, obciążenia, odpłatnego nabycia nieruchomości lub użytkowania wieczystego, jak również czynności prowadzącej do oddania nieruchomości do używania lub pobierania z niej pożytków, czynności prawnej prowadzącej do zbycia, obciążenia, odpłatnego nabycia prawa rzeczowego, którego przedmiotem jest budynek lub lokal, czy czynności prawnej prowadzącej do zbycia, obciążenia, odpłatnego nabycia i wydzierżawienia gospodarstwa rolnego lub przedsiębiorstwa, które dla prowadzonej działalności, ze względu na ich rodzaj i charakter mogą mieć zasadnicze znaczenie, a która to zgoda warunkuje skuteczność i ważność podejmowanej czynności. Warto również przypomnieć, że w przypadku istnienia wspólności majątkowej zgoda małżonka jest jednym z warunków możliwości skierowania roszczeń wierzyciela do majątku wspólnego³³, co oznacza, że w praktyce dla niemalże każdej czynności rodzącej zobowiązanie uzyskania zgody współmałżonka będzie ono wymagane i oczekiwane

mogą osoby wykonujące zawody wiążące się z istnieniem potencjalnie znacznej odpowiedzialności za błędy w sztuce, np. lekarze, prawnicy.

³¹ KRiO, art. 36.

³² KRiO, art. 37.

³³ KRiO, art. 41.

przez podmiot, z którym małżonek zamierza dokonać tej czynności. Podkreślić przy tym należy, że częstokroć brak zgody na dokonanie czynności nie będzie wynikał z woli współmałżonka, lecz z braku możliwości porozumienia się z nim, co może być wywołane różnorodnymi przyczynami, niekoniecznie związanymi z istnieniem sporu, w tym sporu dotyczącego zasadności dokonania określonej czynności, czy konfliktu między małżonkami, ale choćby ze względu na wyjazd służbowy jednego z nich. Każde z tych ograniczeń zostaje wyeliminowane w przypadku podpisania intercyzy. Każde z małżonków zyskuje dzięki temu, co do zasady, pełną samodzielność w tworzeniu swojego majątku oraz w zarządzaniu nim i rozporządzaniu jego składnikami.

Wprawdzie KRiO, mając na względzie konieczność zapewnienia elastyczności działania w ramach działalności zawodowej i zarobkowej³⁴, stanowi, że przedmiotami majątkowymi służącymi jednemu z małżonków do wykonywania zawodu lub prowadzenia działalności zarobkowej małżonek ten zarządza samodzielnie, a w razie przemijającej przeszkody drugie z małżonków może dokonywać niezbędnych bieżących czynności. Dodatkowo KRiO stanowi, że czynności podejmowane w ramach działalności zarobkowej objęte są wyjątkiem od prawa do zgłoszenia sprzeciwu przez drugie z małżonków. W każdym też przypadku – czy to sprzeciwu, czy to braku zgody na dokonanie czynności, czy sytuacji, gdy porozumienie ze współmałżonkiem napotyka trudne do przewyciężenia przeszkody, ustawodawca przewiduje nadto możliwość zwrócenia się do sądu o zezwolenie na dokonanie czynności, a sąd udziela zezwolenia, jeżeli dokonania czynności wymaga dobro rodziny. Można zatem zasadnie

³⁴ Zob. uzasadnienie do projektu ustawy, w którym stwierdza się, że „prawo do samodzielnego zarządu przedmiotami majątkowymi służącymi do wykonywania zawodu lub prowadzenia działalności gospodarczej przysługiwałoby wyłącznie małżonkowi wykonującemu zawód lub prowadzącemu działalność gospodarczą (art. 36 § 3), co jest uzasadnione potrzebą zapewnienia warunków do nieskrępowanej działalności zawodowej lub gospodarczej.” w: Rządowy projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw z 23.04.2003 r., <https://orka.sejm.gov.pl/Druki4ka.nsf/druk?OpenAgent&1566> [dostęp 3.12.2024].

twierdzić, że regulacja określająca ustrój wspólności została co do zasady dostosowana do wymogów i realiów prowadzenia działalności zarobkowej czy zawodowej, wydaje się jednak, że zastrzeżenie to właściwe będzie wyłącznie w zakresie odnoszącym się do pierwszego z ograniczeń (czyli prawa do zgłoszenia sprzeciwu). Wobec drugiego wymogu: uzyskania zgody na dokonanie czynności, która wskutek wprowadzenia omawianej zasady dotyczącej zarządu przedmiotami służącymi do wykonywania zawodu, tworzącej wyjątek od ogólnej zasady dotyczącej zarządu majątkiem wspólnym, nie został wyłączony³⁵, istotne wątpliwości pozostają. Zauważyć bowiem należy, że w ramach prowadzonej działalności gospodarczej częstokroć czas jest kluczowym czynnikiem powodzenia przedsięwzięcia. Odwołanie się do sądu, nawet w przypadku korzystnego rozstrzygnięcia, ze względu na upływ czasu niezbędny dla przeprowadzenia stosownego postępowania, może oznaczać, że zgoda staje się bezprzedmiotowa, bowiem ze względu na zmienione wskutek upływu czasu okoliczności, dokonanie zaplanowanej czynności nie leży już w interesie małżonka, który planował jej przeprowadzenie. Brak konieczności uzyskiwania zgody małżonka w odniesieniu do czynności służących nabywaniu składników jest zatem istotnym atutem i ważkim argumentem za wprowadzeniem rozdzielności majątkowej.

Kluczowymi dla uznania, że ustanowienie rozdzielności majątkowej jest korzystne, okazują się w tym kontekście skutki prawne intercyzy dotyczące wymiaru odpowiedzialności majątkowej. W przypadku istnienia wspólności majątkowej, zarówno w odniesieniu do odpowiedzialności cywilnoprawnej, jak i publicznoprawnej, możliwe jest skierowanie roszczeń podmiotów, którym przysługują one wobec małżonka, do majątku wspólnego małżonków. Wyłączenie wspólności majątkowej oznacza zatem, co do zasady, ograniczenie odpowiedzialności wyłącznie do majątku osoby, z której działaniami powstanie odpowiedzialności jest związane. W praktyce oznacza to, że współmałżonek nie współuczestniczy w konsekwencjach

³⁵ A. DAMASIEWICZ, *Intercyzy i umowy między konkubentami. Klauzule umowne*, Warszawa 2008, s. 157 i n.

niewykonania lub nienależytego wykonania obowiązków swojego małżonka. Zauważyć jednak należy, że skutek ten nie ma charakteru absolutnego przede wszystkim w tym kontekście, że wymaga od osoby zainteresowanej jego wystąpieniem podjęcia dalszych czynności warunkujących jego zaktualizowanie się. Zgodnie bowiem z art. 47[1] KRiO małżonek może powoływać się względem innych osób na umowę majątkową małżeńską, gdy jej zawarcie oraz rodzaj były tym osobom wiadome, co oznacza, że samo zawarcie umowy nie stanowi jeszcze gwarancji osiągnięcia skutku, o którym mowa powyżej³⁶. Konieczne jest podjęcie dalszych aktów staranności przez małżonka dokonującego czynności. W przypadkach, gdy niezbędne jest uzyskanie zgody współmałżonka, konieczność powołania się na istnienie intercyzy nie powinna stanowić zatem zasadniczej trudności, bowiem będzie ona powołana dla wykazania braku niezbędności uzyskania tej zgody. W innych przypadkach małżonek winien pamiętać, by okoliczność tę przywoływać. Ponadto w kontekście zapewnienia skutecznej obrony przed roszczeniami wierzycieli podnieść należy, że – jak słusznie wskazuje się w literaturze – „zarzut zawarcia takiej umowy nie może być skutecznie podniesiony w postępowaniu o nadanie klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika w trybie art. 787 i 787[1]”³⁷. Gwarancję możliwości uzyskania skutecznej ochrony w sytuacji, gdy zainicjowane zostanie postępowanie, mające na celu przymusową egzekucję roszczeń, stanowi art. 787 [2] kodeksu postępowania cywilnego, zgodnie z którym zawarcie umowy majątkowej małżeńskiej nie stanowi wprawdzie przeszkody do nadania klauzuli wykonalności według przepisów art. 787 i art. 787[1] oraz prowadzenia na podstawie tak powstałego tytułu wykonawczego egzekucji do tych składników, które należałyby do majątku wspólnego, gdyby umowy majątkowej nie zawarto, ale nie wyłącza to obrony małżonków w drodze powództw przeciwegzekucyjnych, jeżeli umowa majątkowa

³⁶ G. JĘDREJEK, *Komentarz do art. 47¹*, dz. cyt., i powołane tam orzecznictwo, <https://sip.lex.pl/#/commentary/587750848/596162> [dostęp 2025-06-04].

³⁷ A. MARCINIAK, *Komentarz do art. 787 w: Kodeks postępowania cywilnego*. T. IV. Komentarz. Art. 730–1095¹, red. K. Piasecki, Wyd. 7., Warszawa 2020, s. 486.

małżeńska była skuteczna wobec wierzyciela. Wskazać zatem należy, że w przypadku zawarcia takiej umowy przed zawarciem związku małżeńskiego³⁸, przy jednoczesnym spełnieniu drugiej przesłanki w postaci poinformowania kontrahenta o istnieniu intercyzy, skuteczność obrony przed egzekucją przy wykorzystaniu instytucji powołanej w przywołanym przepisie zdaje się być zapewniona.

Konkludując tę część rozważań, wskazać należy, że zasadniczym, mającym znaczenie praktyczne skutkiem ustanowienia rozdzielności majątkowej jest wyeliminowanie ograniczeń w sferze zarządu majątkiem, jego kształtowania, oraz wyłączenie współuczestnictwa drugiego z małżonków z odpowiedzialności małżonka związanej z prowadzoną działalnością, co powoduje, że prowadzenie działalności gospodarczej lub zawodowej czy zarobkowej może być bardziej efektywne.

3. Intercyza a prawa i obowiązki małżonków

Rozważania odnoszące się do pozytywnych skutków zawarcia umowy ustanawiającej rozdzielność majątkową jeszcze przed zawarciem związku małżeńskiego winny zostać uzupełnione uwagami dotyczącymi wpływu i znaczenia tej umowy na sferę praw i obowiązków małżonków wynikających z zawarcia związku małżeńskiego. Jak słusznie wskazuje się w literaturze³⁹ oraz w orzecznictwie, zawarcie intercyzy nie wywołuje modyfikującego skutku w tym zakresie. Umowa majątkowa odnosi się do majątków małżonków, a nie do ich praw i obowiązków przewidzianych w art. 23-30 KRiO⁴⁰. Oznacza to, że niezależnie od tego, że pomiędzy małżonkami nie powstaje

³⁸ W literaturze słusznie podnosi się, że „tytuł wykonawczy powstały w trybie art. 787 i 787(1) może być podstawą egzekucji ze składników należących do majątku wspólnego przed zawarciem umowy o rozdzielności majątkowej lub ograniczającej wspólność ustawową.” A. MARCINIAK, *Komentarz do art. 787*, dz. cyt., s. 487.

³⁹ J. PAWLICZAK, *Komentarz do art. 47*, dz. cyt., s. 507 i n.

⁴⁰ Postanowienie NSA z dnia 2 lipca 2009 r., I FZ 216/09, Legalis; tak Wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 9 grudnia 2010 r., I ACa 565/10, OSAB 2011, Nr 1, s. 10-16, a także Wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 12 lutego 2014 r., I ACa 785/13, Legalis.

wspólność ustawowa, nie dysponują oni wspólnym majątkiem, aktualne wobec każdego z nich pozostają obowiązki ustawowe, takie jak przede wszystkim obowiązek współdziałania dla dobra rodziny, obowiązek każdego z małżonków, by według swych sił oraz swych możliwości zarobkowych i majątkowych, przyczyniać się do zaspokajania potrzeb rodziny.

W literaturze słusznie się przy tym podkreśla, że majątki osobiste każdego z małżonków mogą stanowić równorzędne względem majątku wspólnego, a nawet lepsze, źródło i podstawę dla zaspokajania potrzeb rodziny. Istnienie ustroju rozdzielności majątkowej nie oznacza bowiem, że brak jest „bazy materialnej” do zaspokojenia potrzeb bytowych rodziny. Stanowią ją majątki osobiste małżonków, a możliwość korzystania z nich wynika z przywołanych powyżej przepisów ogólnych, dotyczących praw i obowiązków małżonków, które zawarte zostały w art. 23-30 KRiO⁴¹.

W tym kontekście wskazać należy, że ograniczenie zakresu odpowiedzialności do masy majątkowej wyłącznie jednego z małżonków, to jest tego, który swym działaniem powoduje jej powstanie, czyli nieobejmowanie zakresem możliwych roszczeń wierzycieli składników majątkowych, do których prawa przysługują drugiemu z małżonków, może być postrzegane jako gwarancja utrzymania jako wolnych od obciążeń źródeł zaspokajania potrzeb rodziny.

4. Rozdzielność majątkowa a ważność małżeństwa kanonicznego

Przechodząc na kanwę prawa kanonicznego, można od razu spostrzec, że problem braku wspólnoty majątkowej małżonków można, w kontekście ewentualnej nieważności małżeństwa, rozpatrywać w dwóch aspektach. Pierwszy to wspomniane już we wstępie ułatwienie sobie przyszłego procesu rozwodowego, co może wskazywać na wykluczenie przymiotu nierozzerwalności małżeństwa. Drugi związany jest z jednym z celów, na który jest skierowane małżeństwo,

⁴¹ G. JĘDREJEK *Kodeks rodzinny i opiekuńczy, dz. cyt.*, komentarz do art. 51. <https://sip.lex.pl/#/commentary/587750854/5961680> [dostęp 2025-06-04].

czyli dobro małżonków (*bonum coniugum*)⁴². Św. Tomasz opisuje ten cel jako wzajemną pomoc małżonków w sprawach życiowych⁴³, oraz jako współdziałanie w tym, co konieczne do życia, kierowania rodziną i prowadzenia domu⁴⁴. W świetle jednak zasady opisanej wyżej, że umowa o rozdzielnosci majątkowej małżonków nie zwalnia ich z obowiązku współdziałania, także materialnego, dla dobra rodziny i zaspokajania jej potrzeb, należy uznać, że rozdzielnosc majątkowa nie może być traktowana jako zanegowanie tego celu małżeństwa. Dlatego też w dalszej części artykułu rozważania będą dotyczyć jedynie wykluczenia przymiotu nierozzerwalności małżeństwa.

4.1. Wykluczenie nierozzerwalności małżeństwa

Kan. 1101 §2⁴⁵ stanowi, że nieważnie zawierają małżeństwo osoby, które pozytywnym aktem woli wykluczają istotny przymiot małżeństwa. Jednym z tych przymiotów jest jego nierozzerwalność⁴⁶. Pedro-Juan Viladrich, opisując nierozzerwalność małżeństwa, wyróżnia jej trzy poziomy: stabilność, trwałość i nierozzerwalność *sensu stricto*. To rozróżnienie nie jest tylko teoretyczne, gdyż pozwala potem także na wyszczególnienie trzech różnych odcieni wykluczenia

⁴² KPK, kan. 1055 §1 „Małżeńskie przymierze, przez które mężczyzna i kobieta tworzą ze sobą wspólnotę całego życia, skierowaną ze swej natury na dobro małżonków oraz na zrodzenie i wychowanie potomstwa, zostało między ochrzczonymi podniesione przez Chrystusa Pana do godności sakramentu”.

⁴³ Św. TOMASZ z AKWINU, *Suma teologiczna. Tom 32. Małżeństwo*, Londyn 1982, *Suppl.* 41, 1c; 65, 1c; 55, 3c, 54, 3c; 65, 1c.

⁴⁴ W. SKRZYDLEWSKI, *Problem celów małżeństwa*, *Annalecta Cracoviensia* 3(1971), s. 327.

⁴⁵ KPK, kan. 1101 § 1. Domniemywa się, że wewnętrzna zgoda odpowiada słowom lub znakom użytym przy zawieraniu małżeństwa. § 2. Jeśli jednak jedna ze stron albo obydwie pozytywnym aktem woli wykluczyłyby samo małżeństwo lub jakiś istotny element małżeństwa, albo jakiś istotny przymiot, zawierają je nieważnie.

⁴⁶ G. DZIERŻOŃ, *Nierozzerwalność małżeństwa*, w: *Leksykon Prawa Kanonicznego*, red. Mirosław Sitarz, Lublin 2019, k. 1824.

nierozerwalności, w zależności od tego, czy dotyczy ono wykluczenia stabilności, trwałości, czy nierozerwalności węzła⁴⁷.

Stabilność według Viladricha oznacza, że związek małżeński nie ma charakteru epizodycznego, lecz permanentny. W języku potocznym określilibyśmy go poważnym związkiem czy związkiem na serio. Stabilność jest konieczna do tego, by w małżeństwie zrealizować jego cel, jakim jest zrodzenie i wychowanie potomstwa. Stabilność ta służy także rozwojowi wspólnoty życia małżonków, również w zakresie materialnym. Trwałość małżeństwa dotyczy oczywiście czasu jego trwania aż do śmierci. Zgoda małżeńska łączy dwoje ludzi, ich historię, rozwój, dorastanie na całe życie. I w końcu nierozerwalność *sensu stricto* rozumiana jako naturalny i istotny przymiot każdego małżeństwa, którego żadna władza nie może rozdzielić⁴⁸.

Odrzucenie nierozerwalności na którymś z tych trzech poziomów powoduje nieważność zgody małżeńskiej, ale w każdym przypadku ma on inny odcień uznawany przez doktrynę i jurisprudence. Odrzucenie stabilności małżeństwa powoduje powstanie tak zwanego małżeństwa na próbę. W tym wypadku wola jest nastawiona na powstanie pewnego rodzaju eksperymentu odnośnie do jakichś kwestii życia małżeńskiego i zastrzeżenie sobie prawa do akceptacji lub nie jego rezultatu. W efekcie wyrażenie prawdziwej woli zawarcia małżeństwa odkłada się na później, czy to uzależniając ją od jakiegoś warunku, czy po prostu odkładając ją w czasie⁴⁹. Druga forma wykluczenia to odrzucenie trwałości węzła, czyli wyrażenie woli zawarcia związku jedynie tymczasowego, np. dopóki trwać będzie miłość, dopóki dzieci nie dorosną itp.⁵⁰ I w końcu trzecia forma, która interesuje nas najbardziej ze względu na obrany temat, to wykluczenie nierozerwalności *sensu stricto*, które najczęściej przybiera formę zarezerwowania sobie

⁴⁷ P.J. VILADRICH, *Konsens małżeński. Sposoby prawnej oceny i interpretacji w kano-nicznych procesach o stwierdzenie nieważności małżeństwa*, Warszawa 2002, s. 342.

⁴⁸ TAMŻE, s. 342-347.

⁴⁹ TAMŻE, s. 347-348.

⁵⁰ W. GÓRALSKI, *Wykluczenie nierozerwalności małżeństwa w świetle najnowszego orzecznictwa Roty Rzymskiej*, *Ius Matrimoniale* 3(1998) 3, s. 89; P.J. VILADRICH, dz. cyt., s. 348-349.

prawa do rozwodu, a tym samym uznanie prawa swojego lub władzy zwierzchniej do rozwiązania węzła małżeńskiego⁵¹.

Jurisprudencja rotalna na przestrzeni lat wypracowała podział wykluczenia nierozzerwalności na absolutne i warunkowe, inaczej hipotetyczne⁵². Wykluczenie absolutne występuje w sytuacji, gdy nupturient, niezależnie od jakichkolwiek okoliczności w przyszłym związku stron, wyklucza jego nierozzerwalność. Odpowiada to pierwszej formie wykluczenia wskazanej przez Viladricha⁵³. Drugiej i trzeciej formie natomiast odpowiada opisanie przez sędziów rotalnych wykluczenie warunkowe czy hipotetyczne polegające albo na uzależnieniu nierozzerwalności małżeństwa od jakiejś okoliczności (np. w wypadku zdrady czy wygaśnięcia miłości) albo na zarezerwowaniu sobie prawa do rozwodu, mimo pragnienia i podejmowania starań, aby małżeństwo trwało aż do śmierci⁵⁴.

Kluczowym elementem symulacji częściowej poprzez wykluczenie nierozzerwalności jest pozytywny akt woli. Doktryna i jurisprudencja wyraźnie odróżniają go od innych czynności woli i intelektu odnośnie do przymiotu nierozzerwalności, które nie powodują nieważności małżeństwa. Aby ten pozytywny akt woli zaistniał, nupturient musi w sposób świadomy i dobrowolny wyłączyć z przedmiotu zgody małżeńskiej nierozzerwalność związku, który pragnie zawrzeć⁵⁵.

Ksiądz profesor Wojciech Góralski, analizując jurisprudencję rotalną, wymienia również szereg sytuacji, które nie wypełniają znamion pozytywnego aktu woli wykluczającego nierozzerwalność małżeństwa. Według sędziów Roty Rzymskiej nie stanowi takiego aktu wahanie czy niezdecydowanie, które zawiera w sobie jedynie ogólną

⁵¹ P.J. VILADRICH, dz. cyt., s. 349-352.

⁵² W. GÓRALSKI, dz. cyt., s. 102.

⁵³ Dec. c. De Jorio z 6.03.1968, SRRD 60 (1968), s. 180; Dec. c. Bruno z 8.05.1987, RRD 79 (1987), s. 287; Dec. c. Colagiovanni z 9.04.1991, RRD 88 (1991), s. 230; Dec. c. Parisella z 14.01.1982, RRD 74 (1982), s. 21.

⁵⁴ W. GÓRALSKI, *Wykluczenie nierozzerwalności małżeństwa*, dz. cyt., s. 103. Zobacz też: Dec. c. Parisella z 14.01.1982, RRD 74 (1982), s. 27; Dec. c. Huber z 15.12.1994, RRD 86 (1994), s. 736.

⁵⁵ Dec. c. Stankiewicz z 27.05.1994, RRD 86 (1994), s. 246.

intencję przeciwną nierozzerwalności. Nie jest nim także brak intencji zawarcia małżeństwa nierozzerwalnego, błąd odnośnie do możliwości rozvodu czy rozwiązywalności węzła, ani nawet przekonanie o konieczności rozvodu w pewnych sytuacjach⁵⁶. We wszystkich tych sytuacjach nie zachodzi zatem nieważność małżeństwa z powodu symulacji częściowej zgody małżeńskiej.

4.2. Czy intercyza wyklucza nierozzerwalność małżeństwa?

Po tym krótkim przypomnieniu zarysu doktryny kanonistycznej odnośnie do wykluczenia nierozzerwalności małżeństwa, spróbujmy odpowiedzieć na pytanie: czy zatem intercyza przedślubna sama w sobie powoduje nieważność małżeństwa przez wykluczenie nierozzerwalności? Innymi słowy, czy sam fakt podpisania umowy o rozdzielnosci majątkowej stanowi pozytywny akt woli wykluczenia nierozzerwalności poprzez zastrzeżenie sobie prawa do rozvodu?

W świetle przedstawionej wyżej istoty umowy majątkowej małżonków, a przede wszystkim różnych możliwych motywów jej zawarcia, odpowiedź na to pytanie musi być negatywna. Z jednej strony, jak wskazano wyżej, umowa rozdzielnosci majątkowej może być ustanowiona z zupełnie innych motywów niż chęć ułatwienia przeprowadzenia procesu rozwodowego. Często ma na celu ochronę materialną rodziny w wypadku odpowiedzialności majątkowej jednego z małżonków lub może wynikać z innych okoliczności nieodnoszących się wprost do ewentualnego lub przewidywanego rozpadu związku.

Z drugiej strony, nawet gdyby decyzja ustalenia rozdzielnosci majątkowej motywowana była rzeczywiście wyłącznie chęcią uproszczenia procedury rozwodowej w przyszłości, to i tak ta decyzja sama w sobie nie może być uznana za pozytywny akt woli wykluczenia nierozzerwalności małżeństwa.

⁵⁶ W. GÓRALSKI, dz. cyt., s. 97-102.

4.3. Umowa o rozdzielnosci majątkowej jako dowód w procesie o nieważność małżeństwa

Można się zastanawiać, czy fakt podpisania intercyzy, czy też sam dokument może być potraktowany jako dowód potwierdzający fakt symulacji w trakcie procesu o stwierdzenie nieważności małżeństwa. I tutaj również należałoby udzielić odpowiedzi negatywnej, gdyż intercyza *de facto* jedynie może ułatwić przeprowadzenie rozwodu w kwestii podziału majątku, a niekoniecznie z góry zakłada, że on się odbędzie. Nawet udowodnienie, że strona, wymagając intercyzy, miała jako motywację zabezpieczenie swojego majątku w razie rozwodu, nie byłoby wystarczające, gdyż mogłaby to być podyktowane chęcią zabezpieczenia się przed żądaniem rozwodu przez drugą stronę, a nie stanowić zastrzeżenie sobie prawa do rozwodu. Trzeba by więc udowodnić, że strona zastrzegła sobie możliwość rozwodu i dlatego na wszelki wypadek nie chciała ustanawiać wspólnoty majątkowej małżeńskiej. Jednak w tym wypadku sama intercyza byłaby tylko jedną z okoliczności potwierdzającą fakt symulacji, który musiałby być udowodniony za pomocą innych środków dowodowych.

Podobnie jest w wymiarze negatywnego dowodzenia, a więc brak intercyzy czy nawet niechęć jej podpisania nie wyklucza całkowicie możliwości zastrzeżenia sobie prawa do rozwodu, a tym samym wykluczenia nierozzerwalności małżeństwa.

5. Podejście Kościoła do intercyzy w przygotowaniu do małżeństwa

Należy zauważyć również, że Kościół w oficjalnych dokumentach podchodzi w sposób neutralny do zawierania przez małżonków umowy ustanawiającej ich rozdzielnosc majątkową, która to praktyka w niektórych krajach jest dość powszechna i bardzo ułatwiona.

Instrukcja Konferencji Episkopatu Polski o przygotowaniu do zawarcia małżeństwa w Kościele katolickim (zarówno poprzednia

z 1986 roku⁵⁷, jak i nowa, obowiązująca od czerwca 2020 roku⁵⁸), nie poruszają kwestii rozdzielności majątkowej małżonków, ani w żaden sposób nie nakazują zbadania tej kwestii duszpasterzowi przeprowadzającemu przygotowanie bezpośrednie.

Jeszcze lepiej widać to podejście na przykładzie Republiki Włoskiej, gdzie od reformy prawa małżeńskiego w 1975 roku⁵⁹ nupturienci mogą zadeklarować wolę rozdzielności majątkowej już w samym akcie zawarcia małżeństwa. Nie trzeba zawierać osobnej umowy przed notariuszem, ale wystarczy prosta deklaracja. Takie ułatwienie spowodowało, że w ostatnich latach na około 180 tysięcy zawieranych rocznie małżeństw tylko jedna czwarta par wybierała wspólnotę majątkową⁶⁰.

Wobec tej reformy Stolica Apostolska, a konkretnie Kongregacja ds. Sakramentów i Kultu Bożego, w notyfikacji z 23 czerwca 1978 roku⁶¹ uznała, że należy dostosować formularz aktu zawarcia małżeństwa tzw. konkordatowego we Włoszech i umożliwić wiernym składanie takiej deklaracji o chęci zachowania rozdzielności majątkowej także przed duchownym, przed którym zawierają małżeństwo konkordatowe. O takiej deklaracji tenże duchowny ma zaświadczyć

⁵⁷ KONFERENCJA EPISKOPATU POLSKI, *Instrukcja Konferencji Episkopatu Polski o przygotowaniu do zawarcia małżeństwa w Kościele katolickim* (5.09.1986), Akta KEP 1 (1998), s. 85-87.

⁵⁸ KONFERENCJA EPISKOPATU POLSKI, *Dekret ogólny o przeprowadzaniu rozmów kanoniczno-duszpasterskich z narzeczonymi przed zawarciem małżeństwa kanonicznego* (8.10.2019), Akta KEP 31 (2019), s. 27-93.

⁵⁹ Reforma kodeksu cywilnego dokonana ustawą z 19 maja 1975, n. 151 w art. 43, zmienia art. 162 kodeksu i daje małżonkom możliwość ustanowienia rozdzielności majątkowej już w akcie zawarcia małżeństwa: „La scelta del regime di separazione può anche essere dichiarata nell'atto di celebrazione del matrimonio”. Codice Civile, art. 162, <https://www.codice-civile-online.it/codice-civile/articolo-162-del-codice-civile> [dostęp 3.12.2024].

⁶⁰ W 2016 roku było to 27%, a w 2023 już tylko 25%. Dane za Istituto Nazionale di Statistica <http://demo.istat.it/altridati/matrimoni/>, Tabela 2.11 [dostęp 3.12.2024].

⁶¹ SACRA CONGREGAZIONE PER I SACRAMENTI E IL CULTO DIVINO, *Notificazione agli Em.mi ed Ecc.mi Ordinari d'Italia Prot. N. 1114/78*, Notiziario della Conferenza Episcopale Italiana, N. 7, 25.07.1978, s. 114-115.

w dokumencie, który sporządzany jest, aby zaistniały skutki cywilne tego małżeństwa.

Zakończenie

Każdą instytucję obowiązującego prawa można wykorzystać w sposób niewłaściwy lub dla osiągnięcia celów nieakceptowanych z punktu widzenia wartości stojących u podstawy danej normy prawnej. Nie oznacza to, że należy *in genere* wykluczać możliwość stosowania określonych instytucji. Zawarcie intercyzy nie musi zawsze oznaczać – choć może i pewnie nieraz stanowi – czynności przygotowującej (zabezpieczającej) rozstanie się stron. Może ona służyć – i w wielu przypadkach w rzeczywistości służy – zabezpieczeniu możliwości realizacji obowiązku zaspokajania potrzeb rodziny, stanowiąc o ukształtowaniu dwóch niezależnych podstaw i źródeł dla pozyskiwania ku temu środków.

Również w kanonicznym prawie małżeńskim intercyza sama w sobie nie wpływa negatywnie na zgodę małżeńską i nie oznacza wykluczenia jego nierozzerwalności czy też celu małżeństwa, jakim jest dobro małżonków. Sam fakt podpisania intercyzy nie ma również poważnej wartości dowodowej w sprawach o stwierdzenie nieważności małżeństwa. Kościół neutralnie podchodzi do kwestii ustroju majątkowego małżonków i pozostawia im wolność w jego regulacji.

Bibliografia

Źródła

- Codex Iuris Canonici auctoritate Joannis Pauli PP. II promulgatus*, AAS 75 (1983), pars II, s. 1-317. Tekst łacińsko-polski: Kodeks Prawa Kanonicznego promulgowany przez papieża Jana Pawła II w dniu 25 stycznia 1983 roku. Stan prawny na dzień 18 maja 2022 roku. Zaktualizowany przekład na język polski, Poznań 2022.
- Codice Civile*, GU n.79 del 04-04-1942, <https://www.codice-civile-online.it/codice-civile/articolo-162-del-codice-civile> [dostęp 3.12.2024].
- Istituto Nazionale di Statistica, Tabela 2.11, <http://demo.istat.it/altridati/matrimoni/> [dostęp 3.12.2024].
- KONFERENCJA EPISKOPATU POLSKI, *Dekret ogólny o przeprowadzaniu rozmów kanoniczno-duszpasterskich z narzeczonymi przed zawarciem małżeństwa kanonicznego* (8.10.2019), Akta KEP 31(2019), s. 27-93.

KONFERENCJA EPISKOPATU POLSKI, *Instrukcja Konferencji Episkopatu Polski o przygotowaniu do zawarcia małżeństwa w Kościele katolickim* (5.09.1986), Akta KEP 1(1998), s. 83-137.

Rządowy projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw z 23.04.2003 r., <https://orka.sejm.gov.pl/Druki4ka.nsf/druk?OpenAgent&1566> [dostęp 3.12.2024].

SACRA CONGREGAZIONE PER I SACRAMENTI E IL CULTO DIVINO, *Notificazione agli Em.mi ed Ecc.mi Ordinari d'Italia Prot. N. 1114/78*, Notiziario della Conferenza Episcopale Italiana, N. 7, 25.07.1978, s. 114-115.

Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy Dz. U. z 2023 r. poz. 2809 ze zm.

Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. Ordynacja podatkowa, Dz. U. 1997 Nr 137 poz. 926 ze zm.

Orzecznictwo

Dec. c. Bruno z 8.05.1987, RRD 79 (1987), s. 285-296.

Dec. c. Colagiovanni z 9.04.1991, RRD 88 (1991), s. 227-238.

Dec. c. De Jorio z 6.03.1968, SRRD 60 (1968), s. 178-185.

Dec. c. Huber z 15.12.1994, RRD 86 (1994), s. 734-746.

Dec. c. Parisella z 14.01.1982, RRD 74 (1982), s. 20-27.

Dec. c. Stankiewicz z 27.05.1994, RRD 86 (1994), s. 240-258.

Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 6 lutego 2003 r., IV CKN 1721/00, Lex nr 78276.

Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 17 października 2003 r., IV CK 283/02, Lex nr 602280.

Postanowienie Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 2 lipca 2009 r., I FZ 216/09, Legalis.

Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 22 października 2009 r., III CZP 67/09, Legalis.

Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 25 lutego 2010 r., I CSK 361/09, Legalis.

Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 5 marca 2015 r., V CSK 390/14, Legalis.

Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 24 lipca 1997 r., III CZP 26/97, LEX nr 31295.

Wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 9 grudnia 2010 r., I ACa 565/10, OSAB 2011, Nr 1, s. 10-16.

Wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 5 lutego 2018 r., I ACa 747/17, LEX nr 2453714.

Wyrok Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 7 sierpnia 2015 r., I A Ca 185/15, Legalis.

Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20 maja 1976 r., III CRN 373/75, OSNCP 1977, nr 2, poz. 31.

Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 25 czerwca 2003 r., III CKN 545/01, OSNC 2004, Nr 9, poz. 143.

- Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 25 listopada 2003 r., II CK 273/02, Legalis.
- Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 7 października 2004 r., IV CSK 59/04, w: G. Jędrejek, *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz aktualizowany*, LEX/el. 2018, kom. art. 51.
- Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 27 sierpnia 2008 r., II CSK 130/08, Legalis.
- Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 9 września 2011 r., I CSK 616/10, OSNC-ZD 2012, Nr 4, poz. 71.
- Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 23 lipca 2014 r., V CSK 488/13, Legalis.
- Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Bydgoszczy z dnia 22 stycznia 2015 r., I SA/Bd 1155/14, Legalis.
- Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z dnia 21 lutego 2017 r., III SA/Wa 601/16, Legalis.

Literatura

- BUDZIAREK M., *Komentarz do art. 29*, w: *Ordynacja podatkowa. Komentarz*, red. H. Dzwonkowski, Wydanie 8, Warszawa 2019 s. 357-387.
- DAMASIEWICZ A., *Intercyzy i umowy między konkubentami. Klauzule umowne*, Warszawa 2008.
- DZIERŻOŃ G., *Nierozzerwalność małżeństwa*, w: *Leksykon Prawa Kanonicznego*, red. M. Sitarz, Lublin 2019, k. 1824.
- GÓRALSKI W., *Wykluczenie nierozzerwalności małżeństwa w świetle najnowszego orzecznictwa Roty Rzymskiej*, *Ius Matrimoniale* 3(1998), s. 89-114.
- JĘDREJEK G., *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz aktualizowany*, LEX/el. 2018.
- JĘDRUCH S., *Majątkowa sytuacja małżonków*, Warszawa 1988.
- MARCINIAK A., *Komentarz do art. 787 w: Kodeks postępowania cywilnego*, t. 1, *Komentarz. Art. 730-1095¹*, red. K. Piasecki, Wydanie 7, Warszawa 2020, s. 486-487.
- PAWLICZAK J., *Komentarz do art. 47*, w: *Komentarze Prawa Prywatnego*, t. 5, *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz. Przepisy wprowadzające KRO*, red. K. Osajda, Warszawa 2017, s. 506-509.
- PIETRZYKOWSKI K., *Komentarz do art. 51*, w: *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2018, s. 467-468.
- ROMAŃSKA M., LEŚNIAK O., *Komentarz do przepisów art. 758-1088 KPC regulujących postępowanie egzekucyjne*, w: *Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz*. Wyd. 3, Warszawa 2016, s. 179-614.
- SKOWROŃSKA-BOCIAN, E., *Komentarz do art. 47*, w: *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. J. Wierciński, LEX/el. 2014, <https://sip.lex.pl/#/commentary/587616385/413825> [dostęp 2025-06-04].
- SKRZYDLEWSKI W., *Problem celów małżeństwa*, *Annalecta Cracoviensia* 3(1971), s. 321-361.
- SOKOŁOWSKI T., *Komentarz do art. 47*, w: *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, wyd. II, red. H. Dolecki, T. Sokołowski, LEX/el. 2013, s.341-344.

- SYCHOWICZ M., *Komentarz do art. 47*, w: Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz, wyd. V, red. K. Piasecki, LEX/el. 2012, s. <https://sip.lex.pl/#/commentary/587545125/355646> [dostęp 2025-06-04].
- SYLWESTRZAK A., *Komentarz do art. 36*, w: Zarząd majątkiem wspólnym. Komentarz, red. M. Balwicka-Szczyrba, Warszawa 2016, s. 262-313.
- ŚW. TOMASZ Z AKWINU, *Suma teologiczna. Tom 32. Małżeństwo*, tłum. z łac. F.W. Bednarski, Londyn 1982.
- VILADRICH, P.J., *Konsens małżeński. Sposoby prawnej oceny i interpretacji w kanonicznych procesach o stwierdzenie nieważności małżeństwa*, Warszawa 2002.

INTERCYZA PRZEDŚLUBNA A WYKLUCZENIE NIEROZERWALNOŚCI MAŁŻEŃSTWA

Streszczenie: Artykuł przedstawia przepisy prawa polskiego odnoszące się do ustroju majątkowego małżonków i możliwości zawarcia przez nich umowy ustanawiającej rozdzielność majątkową, wskazując na jej skutki, także te pozytywne w odniesieniu do obowiązku małżonków zaspokojenia potrzeb materialnych rodziny. W części odnoszącej się do prawa kanonicznego wykazano, że samo podpisanie intercyzy nie świadczy o wykluczeniu nierozzerwalności małżeństwa. Kościół podchodzi neutralnie do kwestii ustroju majątkowego małżonków, pozostawiając im wolność jego wyboru i kształtowania.

Słowa kluczowe: intercyza, ustrój majątkowy, rozdzielność majątkowa, symulacja, wykluczenie nierozzerwalności

PRENUPITAL AGREEMENT AND THE EXCLUSION OF INDISSOLUBILITY OF MARRIAGE

Summary: The paper presents the provisions of Polish law regarding the matrimonial property regime of spouses and the possibility of concluding an agreement establishing the separation of property, indicating its effects, including positive ones, in relation to the spouses' obligation to meet the material needs of the family. In the part referring to canon law, it is shown that the mere signing of a prenuptial agreement does not constitute the exclusion of the indissolubility of marriage. The Church adopts a neutral stance on the issue of the matrimonial property regime, leaving spouses the freedom to choose and shape it.

Keywords: prenuptial agreement, matrimonial property regime, separation of property, simulation, exclusion of indissolubility (tłum. M. Bugaj)